

ਸਵਾਲ:

“ਮਨੁੱਖ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਤੋਂ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋਇਆ?”

ਜਵਾਬ:

ਪਹਿਲੇ ਮਨੁੱਖ ਆਦਮ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਬੇਦੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਉਸ ਨੇ ਪਾਪ ਕਰ ਲਿਆ (ਉਤਪਤ 3; ਰੋਮੀਆਂ 5:12)। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਸੂਲਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 16:13), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਬੇਦੀਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 20:29, 30; 1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 4:1, 3; 2 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 2:1-10)। ਉਸ ਮਹਾਨ ਕਲੀਸੀਆ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਵਧਣਾ ਸੀ (ਦਾਨੀਏਲ 2:35, 44; ਮੱਤੀ 13:31-33), ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਬੇਦੀਨੀ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਲੀਸੀਆ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿਚ, ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਬੇਦੀਨੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਬਾਈਬਲੀ ਨਮੂਨੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਆਂਗੇ।

ਸਿੱਧਤਾ ਦੇ ਯੁੱਗ ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਖੁਦਾ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਲਈ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਰਸੂਲਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹਰ ਸਥਾਨਕ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਐਲਡਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਡੀਕਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਲਡਰਾਂ ਨੂੰ ‘bishops’ (KJV) ਅਤੇ ‘ਨਿਗਾਹਬਾਨ’ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 20:17, 28; ਤੀਤੁਸ 1:5-7) ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੁਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਅਧੀਨ ਐਲਡਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਐਲਡਰ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਥਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੇਦੀਨੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਈਸਵੀ ਸਨ 110 ਵਿਚ ਇਗਨੇਸ਼ਿਅਸ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਬਿਸ਼ਪ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਖੀ। ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਇਹ ਅਜਨਬੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੌਣ ਸੀ? ਇਕ ਐਲਡਰ ਨੂੰ ‘ਬਿਸ਼ਪ’ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਦ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ‘ਐਲਡਰ’ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਬਿਸ਼ਪ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਸ਼ਾਹੀ ਬਿਸ਼ਪ’ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੀਆਂ ਮੰਡਲੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਐਲਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ‘ਪਾਸਟਰ ਸਿਸਟਮ’ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥ ਹਕੂਮਤ ਚਲੀ ਗਈ, ਜੋ ਪੋਪ ਵਾਂਗ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਸਿਸਟਮ ਖੁਦਾ ਦੇ

ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ‘ਸ਼ਾਹੀ ਬਿਸ਼ਪ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਹੋਣ ਨੂੰ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਪ੍ਰੈਸਬਿਟਰਾਂ ਜਾਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਬਿਸ਼ਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।’²

ਆਧੁਨਿਕ ਕੈਥੋਲਿਕ ਚਰਚ ਵੀ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਰੋਮਨ ਕੈਥੋਲਿਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜੌਰਜ ਸਟੇਬਿੰਗ ਨੇ ਦਾ ਸਟੋਰੀ ਆਫ ਦ ਕੈਥੋਲਿਕ ਚਰਚ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਇਗਨੇਸ਼ਿਅਸ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਬਿਸ਼ਪਾਂ, ਪ੍ਰੀਸਟਾਂ [ਐਲਡਰਾਂ] ਅਤੇ ਡੀਕਨਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਪਤਾ ਲਗਦੀ ਹੈ। ... ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਰੀਤ ਉੱਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਉੱਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ।

ਅਜਿਹਾ ਪਿਛੋਕੜ ਹੋਣ ਤੇ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਗਾੜ ਦੇ ਅਗਲੇ ਕਦਮ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸ਼ਾਹੀ ਬਿਸ਼ਪ ਨੇ ਇੱਕੋ ਕਲੀਸੀਆ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਈ ਕਲੀਸੀਆਵਾਂ ਉਸ ਸ਼ਾਹੀ ਬਿਸ਼ਪ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਈਆਂ ਫਿਰ ‘‘ਤੀਜੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ... ਇਕ ਮੈਟ੍ਰੋਪਾਲਿਟਨ ਭਾਵ ਖੇਤਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਬਿਸ਼ਪ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਈ ਬਿਸ਼ਪਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗਠਨ ਬਣ ਗਿਆ।’’³ ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ‘‘ਅੱਵਲ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮੈਟ੍ਰੋਪਾਲਿਟਨ’’ (ਸਿਕੰਦਰੀਆ, ਅੰਤਾਕੀਆ, ਯਰੂਸ਼ਲਮ, ਰੋਮ ਅਤੇ ਕੌਂਸਟੈਂਟਿਨੋਪਲ) ਨੂੰ ‘‘ਪੈਟ੍ਰੀਆਰਕ’’⁴ ਆਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਪੈਟ੍ਰੀਆਰਕ ਮਸੀਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਚੌਥੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਰੋਮੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੌਂਸਟੈਂਟਿਨੋਪਲ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਟ੍ਰੋਪਾਲਿਟਨ ਬਿਸ਼ਪਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ, ‘‘ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ’’ ਪੂਰੀ ਕਲੀਸੀਆ ਉੱਤੇ ‘‘ਸਰਵਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।’’ ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ 325 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਨਾਈਕੀਆ ਨਾਮਕ ਥਾਂ ਤੇ 318 ਬਿਸ਼ਪਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸਭਾ ਬੁਲਾਈ।⁵ ਪਰ ਗੱਦੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸਿਰਫ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 595 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਕੌਂਸਟੈਂਟਿਨੋਪਲ ਦੇ ਪੈਟ੍ਰੀਆਰਕ ਜੌਨ ਫੁਰਤੀਲੇ ਵਿਚ ਸਭ ਬਿਸ਼ਪਾਂ ਅਤੇ ਪੈਟ੍ਰੀਆਰਕਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਬਿਸ਼ਪ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਰੋਮੀ ਬਿਸ਼ਪ ਗ੍ਰੇਗਰੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ‘‘ਮੈਂ ਸਚਮੁਚ ਪੂਰੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਬਿਸ਼ਪ ਜਾਂ ਪ੍ਰੀਸਟ ਅਖਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮਸੀਹ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਦੂਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਘਮੰਡ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।’’⁶

ਗ੍ਰੇਗਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੋਪ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਬੋਨਿਫੇਸ ਤੀਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੌਂਸਟੈਂਟਿਨੋਪਲ ਦਾ ਪੈਟ੍ਰੀਆਰਕ ਗ੍ਰੇਗਰੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰੋਮੀ ਬਿਸ਼ਪ ਦੇ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਬਿਸ਼ਪ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਰੋਮ ਦਾ ਨਵਾਂ ਬਿਸ਼ਪ ਬਣਨ ਤੇ ਬੋਨਿਫੇਸ ਤੀਜੇ ਨੇ ਕੌਂਸਟੈਂਟਿਨੋਪਲ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੀਤਾ। ਕਾਤਲ/ਰਾਜੇ ਫ਼ੋਕਸ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਕੌਂਸਟੈਂਟਿਨੋਪਲ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਉਸ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਰੋਮ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜੌਨ ਮੋਸ਼ੋਮ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਬਰਨੋਲਿਯੂਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ।⁷ ਕੌਂਸਟੈਂਟਿਨੋਪਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿਸ਼ਪਾਂ ਨੇ

ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ‘‘ਰੋਮ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ’’ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ‘‘ਸਭ ਕਲੀਸੀਆਵਾਂ’’ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਮ ਵੀ ਸੀ। ਫ਼ੋਕਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਬਲਕਿ ਰੋਮੀ ਬਿਸ਼ਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਅਹੁਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ‘‘ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੋਪ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ।’’⁸

ਜਿਸ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਅੱਜ ਵੀ ਰੋਮ ਲਾਲਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਮਰਪਿਤ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ‘‘ਘਿਰਣਾਯੋਗ ਜ਼ਾਲਿਮ, ਜਿਸਨੇ ਰਾਜੇ ਮੋਰਿਸ਼ਸ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੀ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ’’ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਫ਼ੋਕਸ ਵਿਚ ਸੀ।⁹

ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਕਮੀ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਵਚਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਬੇਦੀਨੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਏ ਕੈਟੇਕਿਜ਼ਮ ਆਫ਼ ਕ੍ਰਿਸਚਿਅਨ ਡਾਕਟ੍ਰਿਨ ਵਿਚ ‘‘ਬੇਨੁਕਸ ਹੋਣ’’ ਦੇ ਕੈਥੋਲਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ: ‘‘... ਕਲੀਸੀਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਮਸੀਹ ਨੇ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ।’’ ਰੋਮਨ ਕੈਥੋਲਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਥੋਲਿਕ ਕਲੀਸੀਆ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚਲੀ ਕਲੀਸੀਆ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਪੌਲਸ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਬਾਈਬਲ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਕਮੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਲੀਸੀਆ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਇਸ ਨੇ ਕਦੇ’’ ਰਸੂਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ‘‘ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਸਿਖਾਉਣਾ’’ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਕਰੇਗੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਈਬਲ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ‘‘ਨਿਹਚਾ ਤੋਂ ਡਿੱਗ’’ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ‘‘ਬੇਦੀਨ ਹੋਣਾ’’ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।²ਸੈਮੂਅਲ ਮੇਕਾਉਲੇ ਜੈਕਸਨ, ਸੰਪਾ., ਦ ਨਿਊ ਸ਼ੈਫ਼-ਹਰਜੋਗ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਆਫ਼ ਰਿਲੀਜ਼ਿਅਸ ਨੌਲਜ਼ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਡਿਪਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਬੇਕਰ ਬੁਕ ਹਾਊਸ, 1951), 8:263 ਵਿਚ ਅਡੋਲਫ਼ ਹਰਨੇਕ, ‘‘ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਦ ਅਰਲੀ ਚਰਚ।’’³ ਸ਼ੈਫ਼-ਹਰਜੋਗ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ, 1:259 ਵਿਚ ਪੌਲ ਹਿੰਸਕਿਯੂਸ, ‘‘ਆਰਕਬਿਸ਼ਪ।’’⁴ ਸ਼ੈਫ਼-ਹਰਜੋਗ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ, 3:255 ਵਿਚ ਫ਼ਿਲਿੱਪ ਮੇਅਰ, ‘‘ਕੋਂਸਟੈਂਟਿਨੋਪਲ।’’⁵ ਜੌਨ ਲਾਰੈਂਸ ਮੌਜ਼ੇਮ, ਐਨ ਇਕਲੇਸਿਏਸਟੀਕਲ ਹਿਸਟਰੀ, ਏਂਸਿਐਂਟ ਐਂਡ ਮੌਡਰਨ, ਅਨੂ. ਆਰਕਬਿਲਡ ਮੈਕਲੇਨ, ਜਿਲਦ 1, (ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਹਾਰਪਰ ਐਂਡ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, 1871), 106. ⁶ਜੌਨ ਐਫ਼ ਰੋਅ. ਏ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਰੈਫਰਮੇਟਰੀ ਮੂਵਮੈਂਟ, ਜਿਲਦ 9 (ਸਿੰਸਨਾਟੀ, ਓਹਾਇਓ: ਐਫ਼. ਐਲ. ਰੋਅ, 1913), 304 ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ। ⁷ਮੌਜ਼ੇਮ, 178. ⁸ਉਹੀ। ⁹ਉਹੀ।